

УДК 159.9:373-056.2/.3
DOI: 10.24919/2312-8437.43.159089

СТЕЦЬ Валентина – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри практичної психології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, 82100, Україна (valentina_stec@ukr.net)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА ФАКТОРИ ГОТОВНОСТІ ДО ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІВ І БАТЬКІВ

***Анотація.** У статті проведено аналіз найбільш проблемних аспектів психологічної готовності до інклюзивної освіти педагогів і батьків. Показані проблеми формування мотиваційно-ціннісного та когнітивного компонентів готовності у педагогів і батьків дітей з ОМЗ. У педагогів переважає зовнішня мотивація, відзначаються труднощі зміни ставлення до освітнього процесу, сприйняття його як варіативного, що має кілька траєкторій. Для батьків дітей з ОМЗ інклюзивна освіта є ситуацією невизначеності, оскільки відсутні чіткі уявлення про завдання і організацію процесу, іноді – завищений рівень очікувань. В обох групах батьків відзначений недостатній рівень сформованості якостей, необхідних для ефективної взаємодії. Визначено деякі фактори, що впливають на формування психологічної готовності до інклюзії у педагогів і батьків.*

***Ключові слова:** батьки, діти з обмеженими можливостями здоров'я, інклюзивна освіта, психологічна готовність, педагоги.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Інтеграційний процес у сучасному суспільстві найбільш активно проявляється в сфері освіти. Аби не заглиблюватися в цій роботі в аналіз основних підходів до інклюзивної освіти, відзначимо, що вона, ймовірно, стає етапом розвитку освітньої системи загалом [1]. Відповідно до Закону про освіту, інклюзія має забезпечити рівнодоступність освіти для всіх незалежно «від освітніх потреб та індивідуальних можливостей людини [8]. Однак зміни на законодавчому рівні і навіть у практиці освітніх установ не знімають

проблем психологічного характеру, пов'язаних з готовністю учасників освітнього процесу до інклюзії.

Якщо раніше в центрі уваги дослідників перебували методологічні, організаційні, методичні питання інклюзії, то сьогодні виникає необхідність поглибленого вивчення психологічної готовності до змін педагогів, батьків, дітей.

Досить значна кількість робіт присвячена вивченню готовності педагогів до інклюзивної освіти. Підкреслюється необхідність зміни змісту і методів професійної підготовки фахівця на етапі навчання у закладі вищої освіти.

Важливою проблемою залишається підвищення кваліфікації або перенавчання вже працюючих педагогів, недостатність методичної підготовки вихователів та вчителів [3; 9; 14]. Особливої актуальності сьогодні набуває проблема доступності професійної та вищої освіти для людей з ОМЗ [5; 7]. З іншого боку, окрім професійних знань і умінь, робота в системі інклюзії вимагає змін в емоційній і мотиваційній сферах педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психологічній науці існують різні підходи до аналізу проблеми психологічної готовності. На сучасному етапі психологічна готовність вивчається переважно в аспекті готовності до діяльності. Прихильники функціонального підходу пов'язують готовність з мобілізацією психофізіологічних систем організму. Цей стан забезпечує ефективність діяльності (М. Левітін, В. Ковальов, П. Нерсесян, В. Алаторцев і ін.). В особистісному підході основна увага приділяється структурі, змісту психологічної готовності, етапам її формування в процесі розвитку особистості. Психологічна готовність розуміється як особистісне утворення, підкреслюється обумовленість готовності мотиваційною сферою особистості (Я. Коломинський, К. Платонов, В. Сластьонін та ін.). З погляду особистісно-діяльнісного підходу психологічна готовність розуміється як прояв особистісних і суб'єктивних особливостей, властивостей і якостей людини в їх цілісності, що забезпечує людині можливість ефективного виконання своїх функцій (М. Дьяченко).

Досить докладно в психології розроблена проблема психологічної готовності до педагогічної діяльності (Н. Кузьміна, К. Дурай-Новакова та ін.). У низці робіт висвітлюються питання психологічної готовності педагогів до роботи в умовах інклюзії.

Визначається структура, основні характеристики готовності (С. Альохіна, М. Семаго, О. Кузміна, В. Хитрюк та ін.). Однак у сучасній психологічній літературі недостатньо досліджень, спрямованих на вивчення психологічної готовності батьків різних категорій дітей до інклюзивної освіти, є роботи пов'язані з вивченням ставлення до інклюзивної освіти батьків дітей з типовим розвитком. У дослідженнях підкреслюється низька освіченість батьків щодо ідей, цілей і завдань інклюзії [2; 6]. Серед позитивних аспектів інклюзії відзначається виховання толерантності у інших [2; 6]. У статтях Т. Дегтярьової відзначається наявність у батьків побоювання можливості зниження рівня освіти в інклюзивну класі, зниження уваги до дітей з типовим розвитком. У роботі Е. Слюсареві вказується на формування суперечливих тенденцій у позиції батьків.

У роботах С. Альохіна підкреслюється провідна роль учителя в успішності впровадження інклюзивної освіти. Дослідник показувала необхідність зміни ставлення педагога до освітнього процесу, «емоційної готовності і морального прийняття ідеї інклюзії» [2, 74]. Різні аспекти психологічної готовності педагогів проаналізовано в дослідженнях В. Хитрюк. Автором підкреслюється важливість ціннісного аспекту в структурі готовності, вказується на необхідність формування ціннісного ставлення до людини незалежно від її здібностей і можливостей як основи інклюзивної культури [13].

Психологічна готовність батьків до інклюзивної освіти традиційно вивчається в двох аспектах. При дослідженні взаємин батьків дітей з типовим розвитком до інклюзії проблемними питаннями є недостатність знань про особливості розвитку дітей з ОМЗ, стигмація певних категорій дітей (зокрема, з порушеннями інтелекту, розладами аутистичного спектру), недостатність готовності до взаємодії для розв'язання можливих важких ситуацій [4; 6; 9].

Невелика кількість робіт присвячена вивченню готовності до інклюзії батьків дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Основними проблемами є недостатність знань батьків про завдання інклюзії, а також побоювання батьків з приводу адаптації дитини до освітньої установи і щодо ставлення до неї педагогів і однокласників [11; 12].

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на певні доробки в цьому напрямі, на наш погляд, актуальними залишаються питання виявлення найбільш проблемних аспектів психологічної готовності до інклюзії учасників освітнього процесу на цьому етапі розвитку системи освіти, а також аналіз факторів, що впливають на їхнє формування.

Мета – вивчення психологічної готовності до інклюзивної освіти педагогів і батьків різних категорій дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою вивчення психологічної готовності до інклюзивної освіти педагогів і батьків різних категорій дітей було організовано дослідження, в якому взяло участь 107 педагогів (вихователі ДНЗ та вчителі середніх шкіл), 210 батьків дітей дошкільного, молодшого шкільного і підліткового віку (105 батьків дітей з ОМЗ, 105 батьків дітей з типовим розвитком). Дослідження проводилося в освітніх установах м. Дрогобич і Дрогобицького району. Оскільки основні результати дослідження були викладені в низці статей, у цій статті звернемося до аналізу конкретних труднощів щодо формування готовності до інклюзії в учасників освітнього процесу.

З огляду на спонукальну, спрямовуючу, змістоутворювальну функцію мотивів діяльності, звернемо увагу, насамперед, на недостатність мотиваційного компонента готовності. Свою включеність в інклюзивний процес вчителі і вихователі пояснюють, в основному, зовнішніми факторами: «змінилося законодавство», «стає багато таких дітей», «адміністрація скерувала на навчання, тому що діти з ОМЗ будуть в моєму класі». Зовнішня мотивація присутня у 45 % педагогів ДНЗ, інші респонденти залишили питання без відповіді. У 72 % вчителів шкіл переважають зовнішні мотиви, для 17 % респондентів питання інклюзії не актуальне; 10 % респондентів залишили питання без відповіді. Недостатність мотиваційно-ціннісного аспекту, ймовірно, обумовлена традиційним ставленням до освіти як до процесу оволодіння системою знань, умінь і навичок, підсумковим вираженням якого стають бали іспиту. Значні труднощі сьогодні спостерігаються в перебудові сприйняття освіти як варіативного процесу, що має кілька траєкторій, метою якого є соціалізація особистості. У реальній практиці до цих пір найбільш поширені два варіанти навчання: за основною освітньою програмою і індиві-

дуальному навчанні вдома. Труднощі зміни ставлення до освітнього процесу пов'язані і з етапністю його організації. Успішність проходження одного етапу стає основою для переходу на наступний щабель. Сьогодні розширення орієнтирів освітнього процесу на рівні початкової школи і відсутність цих орієнтирів на рівні середньої ланки створює відчуття невизначеності, що не сприяє формуванню професійної мотивації. Педагоги очікують ситуації підвищеної відповідальності і збільшення емоційного навантаження (приблизно 20 % респондентів), коли вони змушені визначати освітню траєкторію дитини, не маючи достатнього досвіду. Це важливий момент, оскільки близько 40 % вихователів і 64 % вчителів показують межовий рівень педагогічної толерантності, що свідчить про високий рівень емоційної напруги.

Ймовірно, вказані труднощі в зміні ставлення до освітнього процесу пов'язані і з деяким формалізмом знань про особливості розвитку дітей з різними видами дизонтогенезу. Цікаво, що у педагогів, які мають досвід роботи з дітьми з ОМЗ, присутні очікування абсолютної компенсації специфіки розвитку. Виникають, наприклад, питання: «До якого віку дитина з розладами аутичного спектру навчиться спонтанної поведінки? Скільки потрібно часу для компенсації порушень слуху і коли дитина перестане потребувати психолого-педагогічного супроводу?». Такі факти свідчать про недостатність когнітивного компонента готовності педагогів. У зв'язку з цим виникають труднощі постановки стратегічних цілей освіти в роботі з дітьми з ОМЗ, які позначають більше 30 % вчителів та вихователів. Вчителі шкіл, а особливо вихователі ДНЗ, відзначають високий рівень труднощів у плануванні роботи, в тематичному плануванні в умовах інклюзії, в постановці цілей і завдань інклюзії. Значущим чинником є невизначеність перспективи навчання дітей з ОМЗ на рівні професійної і вищої освіти, що веде педагогів до оцінки своєї діяльності в інклюзії яка вимагає значних затрат, але не має значного результату. Іншою особливістю когнітивного компонента є неадекватна оцінка очікуваних труднощів у навчанні різних категорій дітей. Традиційно як найбільш складна оцінюється робота з дітьми з порушеннями інтелекту і розладами аутичного спектру. Пріоритет надається роботі з дітьми з сенсорними порушеннями, порушеннями мови, опорно-рухового апарату. Однак нав-

чання цих категорій дітей потребує не меншої методичної підготовленості фахівця. Окрім того, важливим і важким аспектом буде створення ситуації успіху для дитини в класі, включення її в загальну діяльність. Проблеми методичного характеру відзначають як високо значущі більше 50 % педагогів шкіл та ДНЗ. Зазначені труднощі пов'язані з недостатністю практичного досвіду роботи з різними категоріями дітей з ОМЗ, що має враховуватися при плануванні курсів підвищення кваліфікації, програм перенавчання спеціалістів.

Готовність до інклюзивної освіти батьків дітей з ОМЗ також характеризується проблемними аспектами. Визначаючи специфіку когнітивного компонента, хотілося б відзначити такі важливі моменти: батьки знають специфіку розвитку дитини, її потреби, але дуже мало поінформовані в питаннях організації інклюзивної освіти, в законодавчих актах, що регулюють освітній процес. Батьки практично не мають уявлення про варіанти адаптованих освітніх програм, про зміст психолого-педагогічного супроводу дитини в школі. Ймовірно, внаслідок цього батьки висловлюють побоювання з приводу навчання дитини в інклюзивному класі: «Боюся, що не впорається з програмою; не встигатиме разом з усіма». Найчастіше подібні побоювання звучать у батьків дітей з порушеннями інтелекту. У частини батьків (17 %) є розуміння інклюзії як «розвитку і навчання дитини нарівні з однолітками». У деяких випадках це свідчення завищених очікувань від інклюзивної практики.

Загалом інклюзивна освіта для батьків є ситуацією невизначеності: недостатні уявлення про організацію процесу, його завдання і, відповідно, підсумку. Великі побоювання пов'язані у батьків зі ставленням до дитини вчителя та інших дітей (2-е місце в рейтингу важких ситуацій). Також високий ступінь побоювань пов'язаний у батьків з процесом адаптації дитини до навчального закладу (1-е місце в рейтингу важких ситуацій). Ймовірно, тому приблизно 30 % батьків дошкільнят та 68 % батьків молодших школярів не змогли сформулювати свої очікування від освітнього процесу. Найменше готові включитися в інклюзію батьки дітей з порушеннями інтелекту, функцій опорно-рухового апарату, а також батьки дітей підліткового віку. Серед батьків підлітків 30 % респондентів очікують «проблем» від інклюзив-

ної освіти. Цей результат має статистично значущі відмінності порівняно з відповідями батьків дошкільнят ($\varphi = 2,844$ при $p \leq 0,01$) і батьків молодших школярів ($\varphi = 2,371$ при $p \leq 0,01$). Дуже невеликий відсоток батьків має уявлення про організацію і зміст інклюзивної освіти. У нашому дослідженні це були респонденти, включені в громадські батьківські організації. Вони демонструють знання основ законодавства, частіше в мотиваційних умовах звучать теми соціалізації і розвитку дітей, батьки демонструють більшу готовність до взаємодії з педагогами, готовність до обміну досвідом (отримана статистично значуща різниця в групах батьків дошкільнят і молодших школярів $\varphi = 2,020$ при $p \leq 0,01$). У цьому дослідженні така група респондентів трапляється серед батьків дошкільнят.

Змістовно мотиви батьків характеризуються прагненням до соціалізації дитини (8,5 % респондентів), але більшою мірою батьки хочуть «рівноцінного ставлення до дітей з ОМЗ; зміни ставлення з боку соціуму; відсутності ізоляції дітей з ОМЗ» (такі відповіді присутні у 15,2 % респондентів); 17 % батьків очікують «створення умов для розвитку і навчання дітей з ОМЗ».

Недостатність знань про інклюзивну освіту, ситуація невизначеності мають важливе значення з урахуванням того факту, що за результатами методики «Мотивація афіліації» (О. Мехрабіана в модифікації М. Магомед-Емінова) у 16 % батьків дітей з ОМЗ можна припустити наявність стану внутрішнього дискомфорту і напруженості. Більшості батьків дітей з ОМЗ потрібен грамотний психолого-педагогічний супровід при включенні дитини в інклюзивну освіту. Одним із важливих завдань супроводу має стати ліквідація прогалів у знаннях про сутність, зміст, організацію інклюзії, роз'яснення специфіки варіантів адаптованих освітніх програм, визначення освітніх потреб дітей і способів їх забезпечення. Іншим завданням стає формування адекватної мотивації, реальних очікувань, які можуть бути реалізованими при цьому варіанті навчання. Важливим завданням є стабілізація емоційного стану батьків.

Психологічна готовність до інклюзії батьків дітей з типовим розвитком багато в чому визначається існуючими в суспільстві соціальними установками стосовно дітей і дорослих з ОМЗ, тому виділити найбільш проблемні аспекти практично неможли-

во. Для цієї категорії респондентів проблема інклюзивної освіти не є особистісно значущою, вони практично не мають особистого досвіду взаємодії з людьми з ОМЗ. Традиційно батьки демонструють знання завдань інклюзії, визначаючи їх як «залучення дитини до життя в суспільстві; забезпечення рівних прав та можливостей». Респонденти декларують толерантне ставлення до дітей з ОМЗ, підтримуючи взаємодію дітей з типовим розвитком та дітей з ОМЗ (45 % відповідей); визначаючи як провідні почуття стосовно дітей з ОМЗ співчуття, жалість, розгубленість, тривогу; називаючи серед головних якостей людей з ОМЗ життєстійкість (58 виборів) і працьовитість (27 виборів). Однак об'єднання дітей в інклюзивні класи підтримують приблизно 28 % респондентів, 17 % висловилися категорично проти. Решта говорять про об'єднання дітей у «спеціальних класах», що навряд чи можна назвати інклюзивною практикою. Очікувано, на думку батьків, в інклюзивну освіту не включаються діти з порушеннями інтелекту, затримкою психічного розвитку, розладами аутичного спектру.

Для обох груп батьків характерні складнощі з формуванням поведінкового компоненту готовності, точніше тих якостей, які можуть впливати на взаємодію особистості. Дослідження емпатії в обох групах респондентів показало переважання заниженого рівня емпатичних здібностей (57 % у групі батьків дітей з типовим розвитком і 51 % у групі батьків дітей з ОМЗ); низький рівень емпатії спостерігається приблизно у 25 % респондентів у кожній групі, середній рівень – у 24 % батьків дітей з ОМЗ і 18 % батьків дітей з типовим розвитком. При вивченні комунікативної толерантності виявилось, що статистично вищі показники у батьків молодших школярів з типовим розвитком (неприйняття індивідуальності $U = 249$, $p < 0,0002$; я-еталон $U = 281$, $p < 0,001$; категоричність в оцінці $U = 244$, $p < 0,001$; невміння приховувати почуття $U = 286$, $p < 0,0014$; прагнення перевиховати $U = 205$, $p < 0,000$; прагнення переробити під себе $U = 311$, $p < 0,004$; невміння прощати $U = 239$, $p < 0,0001$; нетерпимість до дискомфорту $U = 327$, $p < 0,008$; невміння пристосовуватися $U = 363$, $p < 0,03$), що говорить про меншу вираженість вказаних якостей у респондентів.

Висновки. Можна сказати, що в структурі психологічної готовності до інклюзивної освіти сьогодні найбільш проблемними у педагогів, батьків дітей з ОМЗ є мотиваційно-ціннісний і когнітивний компоненти.

Факторами, що впливають на формування готовності до інклюзії у педагогів, є:

- традиційне ставлення до освітнього процесу;
- недостатня розробленість законодавчої бази;
- стереотипність установок стосовно дітей з ОМЗ;
- відсутність реального досвіду взаємодії з дітьми з різними видами дизонтогенезу;
- особистісні якості.

У батьків обох груп відзначено недостатній рівень сформованості якостей, необхідних для вибудовування ефективної взаємодії.

Факторами, що впливають на формування готовності до інклюзії у батьків дітей з ОМЗ, є: специфіка розвитку дитини (вид порушення); вік дитини; участь у громадській батьківській організації; ступінь інформованості про специфіку інклюзивної освіти.

Психологічна готовність до інклюзії батьків дітей з типовим розвитком визначається соціальними установками стосовно дітей з ОМЗ, особистим досвідом взаємодії з дітьми з ОМЗ.

Література

1. Авакян А.В., Азатян Т.Ю., Чеснокова Г.С. Инклюзивное образование: формирование международного профессионального сообщества / А.В. Авакян, Т.Ю. Азатян, Г.С. Чеснокова // Сибирский педагогический журнал. – 2015. – № 5. – С. 186–189.
2. Алехина С.В. Психолого-педагогические исследования инклюзивного образования в практике подготовки магистрантов / С.В. Алехина // Психологическая наука и образование. – 2015. – Т. 20, № 3. – С. 70–78.
3. Богомоллова Е.А., Спиженкова М.А. Инклюзия: проблемное поле в сознании и мышлении учителя / Е.А. Богомоллова, М.А. Спиженкова // Развитие профессионального мышления: исследовательские подходы и образовательные технологии : коллективная монография. – Калуга : КГУ им. К.Э. Циолковского, 2015. – С. 166–194.
4. Глухова Е.С., Литвина С.А. К вопросу о психологической готовности педагогов и родителей к внедрению инклюзивного образо-

вания [Электронный ресурс] / Е.С. Глухова, С.А. Литвина // Инклюзивное образование: практика, исследования, методология : сб. материалов II Международной научно-практической конференции. – М. : МГППУ, 2013. – Режим доступа : <http://edu-open.ru> (дата обращения: 23.04.2017).

5. Дегтярева Т.Н. Готовность преподавателей высшей школы к инклюзивному образованию человека с ограниченными возможностями здоровья / Т.Н. Дегтярева // Сибирский педагогический журнал. – 2015. – № 6. – С. 137–140.

6. Леонова Е.В. Анализ состояния готовности родителей к совместному обучению детей в условиях инклюзивной образовательной среды / Е.В. Леонова // Интеграционные тенденции в медицине и образовании. – 2017. – Т. 1, № 1. – С. 78–82.

7. Марголис А.А., Рубцов В.В., Серебрянникова О.А. Концепция проекта развития качества и доступности высшего образования для лиц с инвалидностью в Российской Федерации / А.А. Марголис, В.В. Рубцов, О.А. Серебрянникова // Психологическая наука и образование. – 2017. – Т. 20, № 1. – С. 10–17.

8. Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012 № 273-ФЗ. – Режим доступа : <http://минобрнауки.рф/документы/2974> (дата обращения: 22.06.2017).

9. Палецкая Т.В., Рюмина Т.В. Оценка достижений обучающихся с ограниченными возможностями здоровья как проблема эффективности инклюзивного образовательного процесса / Т.В. Палецкая, Т.В. Рюмина // Сибирский педагогический журнал. – 2016. – № 5. – С. 93–98.

10. Симаева И.Н., Хитрюк В.В. Проблемы готовности к инклюзивному образованию родителей обучающихся / И.Н. Симаева, В.В. Хитрюк // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. Серия: философия, педагогика, психология. – 2015. – № 11. – С. 54–62.

11. Слюсарева Е.С. Психологическое сопровождение родителей в условиях инклюзивного образования детей с ограниченными возможностями здоровья / Е.С. Слюсарева // Фундаментальные исследования. – 2015. – № 2 (Ч. 1). – С. 179–183.

12. Хайрудинова Р.И. Проблема формирования психологической готовности родителей, воспитывающих детей с ограниченными возможностями здоровья и педагогов к реализации инклюзивного образования / Р.И. Хайрудинова // Сибирский научный вестник. – 2015. – № 3. – С. 111–113.

13. Хитрюк В.В. Готовность педагогов к инклюзивному образованию: ценностный аспект / В.В. Хитрюк // Вестник МГПУ. Серия: Педагогика и психология. – 2013. – № 4. – С. 102–111.

14. Шалагинова К.С., Куликова Т.И., Черкасова С.А. Подготовка учащихся общеобразовательных школ к принятию особых детей в условиях перехода к инклюзивному образованию: теоретический и прикладной аспекты / К.С. Шалагинова, Т.И. Куликова, С.А. Черкасова. – Тула : Изд-во Гриф и К, 2013. – 173 с.

References

1. Avakian, A.V., Azatian, T.Iu., & Chesnokova, G.S. (2015). Inklusivnoe obrazovanie: formirovanie mezhdunarodnogo professionalnogo soobshchestva [Inclusive Education: Forming the International Professional Community]. *Sibirskii pedagogicheskii zhurnal – Siberian Pedagogical Journal*, 5, 186–189 [in Russian].

2. Alekhina, S.V. (2015). Psikhologo-pedagogicheskie issledovaniia inkluzivnogo obrazovaniia v praktike podgotovki magistrantov [Psychological-pedagogical research of inclusive education in the practice of preparation of graduates]. *Psikhologicheskaiia nauka i obrazovanie – Psychological Science and Education*, 3 (20), 70–78 [in Russian].

3. Bogomolova, E.A., & Spizhenkova, M.A. (2015). Inkluziia: problemnoe pole v soznanii i myshlenii uchitelia [Inclusion: a problem field in the mind and thinking of the teacher]. *Razvitie professionalnogo myshleniia: issledovatel'skie podkhody i obrazovatelnye tekhnologii – The development of professional thinking: research approaches and educational technologies* (pp. 166–194). Kaluga: KGU im. K.Ie. Tciolkovskogo [in Russian].

4. Glukhova, E.S., & Litvina, S.A. (2013). K voprosu o psikhologicheskoi gotovnosti pedagogov i roditelei k vnedreniiu inkluzivnogo obrazovaniia [On the issue of the psychological readiness of teachers and parents to introduce inclusive education]. *Inklusivnoe obrazovanie: praktika, issledovaniia, metodologiia: sbornik materialov II Mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsii – Inclusive education: practice, research, methodology: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference*. Moscow: MGPPU. Retrieved from <http://edu-open.ru> [in Russian].

5. Degtiareva, T.N. (2015). Gotovnost prepodavatelei vysshei shkoly k inkluzivnomu obrazovaniiu cheloveka s ogranichennymi vozmozhnostiami zdorovia [Readiness of high school teachers for the inclusive education of a person with disabilities]. *Sibirskii pedagogicheskii zhurnal – Siberian Pedagogical Journal*, 6, 137–140 [in Russian].

6. Leonova, E.V. (2017). Analiz sostoiianiia gotovnosti roditelei k sovmestnomu obucheniiu detei v usloviiakh inkluzivnoi obrazovatelnoi sredy [Analysis of the state of readiness of parents to joint education of children in conditions of inclusive educational environment]. *Integratsionnye*

tendentii v medicinie i obrazovanii – Integration trends in medicine and education, 1 (1), 78–82 [in Russian].

7. Margolis, A.A., Serebriannikova, O.A., & Rubtcov, V.V. (2017). Kontseptciia proekta razvitiia kachestva i dostupnosti vysshego obrazovaniia dlia litc s invalidnostiu v Rossiiskoi Federacii [Concept of a project to develop the quality and accessibility of higher education for persons with disabilities in the Russian Federation]. *Psikhologicheskaiia nauka i obrazovanie – Psychological Science and Education, 1 (20), 10–17 [in Russian].*

8. Federalnyi zakon «Ob obrazovanii v Rossiiskoi Federacii» ot 29.12.2012 № 273-FZ [Federal Law «On Education in the Russian Federation» from December 29 2012, № 273-FZ]. Retrieved from <http://minobrnauki.rf/dokumenty/2974> [in Russian].

9. Paletckaia, T.V., & Riumina, T.V. (2016). Otcenka dostizhenii obuchaiushchikhsia s ogranichennymi vozmozhnostiami zdorovia kak problema effektivnosti inkluzivnogo obrazovatel'nogo protessa [Evaluation of the achievements of students with disabilities as a problem of the effectiveness of an inclusive educational process]. *Sibirskii pedagogicheskii zhurnal – Siberian Pedagogical Journal, 5, 93–98 [in Russian].*

10. Simaeva, I.N., & Khitriuk, V.V. (2015). Problemy gotovnosti k inkluzivnomu obrazovaniiu roditeli obuchaiushchikhsia [Problems of readiness for inclusive education of parents of students]. *Vestnik Baltiiskogo federal'nogo universiteta imeni I. Kanta. Seriya: filosofiiia, pedagogika, psikhologiiia – Bulletin of the Baltic Federal University. I. Kant. Series: philosophy, pedagogy, psychology, 11, 54–62 [in Russian].*

11. Sliusareva, E.S. (2015). Psikhologicheskoe soprovozhdenie roditeli v usloviakh inkluzivnogo obrazovaniia detei s ogranichennymi vozmozhnostiami zdorovia [Psychological support of parents in the context of the inclusive education of children with disabilities]. *Fundamentalnye issledovaniia – Basic research, 2 (1), 179–183 [in Russian].*

12. Khairudinova, R.I. (2015). Problema formirovaniia psikhologicheskoi gotovnosti roditeli, vospityvaiushchikh detei s ogranichennymi vozmozhnostiami zdorovia i pedagogov k realizacii inkluzivnogo obrazovaniia [The problem of the formation of the psychological readiness of parents raising children with disabilities and teachers to implement inclusive education]. *Sibirskii nauchnyi vestnik – Siberian Scientific Herald, 3, 111–113 [in Russian].*

13. Khitriuk, V.V. (2013). Gotovnost pedagogov k inkluzivnomu obrazovaniiu: tcennostnyi aspekt [Readiness of teachers to inclusive education: the value aspect]. *Vestnik MGPU. Seriya: Pedagogika i psikhologiiia – Bulletin of the Moscow State Pedagogical University. Series: Pedagogy and Psychology, 4, 102–111 [in Russian].*

14. Shalaginova, K.S., Kulikova, T.I., & Cherkasova, S.A. (2013). *Podgotovka uchashchikhsia obshcheobrazovatelnykh shkol k priniatiuu osobykh detei v usloviiah perekhoda k inkluzivnomu obrazovaniuu: teoreticheskii i prikladnoi aspekty [Preparing secondary school students for the adoption of special children in the context of the transition to inclusive education: a theoretical and applied aspect]*. Tula: Grif i K [in Russian].

STETS Valentyna – Candidate of Philosophy, Associate Professor, Head of the Department of Practical Psychology, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivan Franko Str., 24, Drohobych, 82100, Ukraine (valentina_stec@ukr.net)

PROBLEM ASPECTS AND FACTORS OF PREPARATION TO THE INCLUSIVE EDUCATION OF PEDAGOGES AND PARENTS

Abstract. *The article analyzes the most problematic aspects of psychological readiness for inclusive education of teachers and parents, the specificity of formation of the main components of psychological readiness of participants of the educational process. It shows the problems of formation of motivational-value and cognitive components of readiness among teachers and parents of children with disabilities. The teachers are dominated by external motivation, there are difficulties in changing the attitude towards the educational process, the difficulty of perceiving it as a variational that has several trajectories. For parents of children with disabilities inclusive education is a situation of uncertainty, because there is no clear understanding of the objectives and organization of the process, sometimes an overestimated level of expectations. The article notes an insufficient level of development of the qualities necessary for effective interaction in parents of children with disabilities and typical development and determines some factors that influence the formation of psychological readiness for inclusion among teachers and parents.*

Key words: *inclusive education, psychological readiness, children with disabilities, parents, teachers.*

Одержано 25.01.2018